

Veselin Vukotić
www.vukotic.co.me

Kriza

Svjetska ekonomija je u krizi. Prvi put od II svjetskog rata grupa najrazvijenijih zemalja će, prema procjenama IMF-a imati negativne stope rasta GDP-a. Istina, predviđa se pozitivan rast ekonomija u razvoju od 5%. Prosječna stopa rasta u 2009.godini će prema procjenama biti ko 2.25%.

Za analitičare koji dublje poznaju svjetsku ekonomiju je pitanje zašto se kriza fokusirala (makar u fazi nastanka) na razvijene zemlje? Isto tako je pitanje da li će razvijeni uspjeti da prebace većinu gubitaka na ekonomije manje razvijenih zemalja i zemalja u ekonomskom usponu. Još je mnogo pitanja, koji negdje iza scene muče mnoge državnike, političare, biznismene, ali imnoge građane. Isto tako, mnogo je pitanja na kojima se oštri malicioznost suženih umova i samoproglšenih eksperata.

Šta je uzrok krize? Već se u horu odgovara da je to nedostatak regulacije! Kada nema regulacije, tada na scenu dolazi „sloboda“ i čovjekova pohlepa! Znači, pohlepa jednog manjeg sloja je dovela do krize! Jednostavno rješenje. Tačno je da je pohlepa jedan od 7 smrtnih grijehova! Ona je predvorje propasti svijeta biznisa. I tačno je da u svakom društvu ima pohlepe! Ali, zar sa tog aspekta nije maliciozno kada jedan Džordž Soroš optužuje pohlepu za nastanak ove krize, kako navodi Ričard Ran u Njujork Tajmsu?

Ostavimo sada po strani pitanje da li su borba za profit i pohlepa baš iste stvari! Profit je uvijek **ono što ostane** na kraju poslovnog procesa i što se ulaže dalje u biznis! **Reinvestiranje profita** je žila kucavica kapitalističkog sistema! Bez profita nema kapitalizma, ali još više bez reinvestiranja profita!

Da li to znači da je kapitalizam pojeo sam seme? Da li ova kriza kapitalizma znači i kraj kapitalizmu? Kapitalizam, bez obzira o kom obliku se radi (američki, evropski, skandinavski, azijski) u krajnjem počiva na logici profita! Kao što svi ljudi svijeta dišu vazduh! Kapitalizam je sistem baziran na slobodnom tržištu! To znači na slobodi i dobrovoljnosti kupovina i prodaja. Na slobodi izbora! U vremenu informatičke tehnologije slobodno tržište se sve više izjednačava sa globalnim tržištem. Odnosno suština kapitalizma postaje **globalizacija!**

Globalizacija u najkraćem znači sloboda protoka roba, usluga, ljudi, kapitala, novca, tehnologije, znanja, investicija,...

Ali globalizacija znači i poroznost, odnosno ukidanje nacionalnih granica! Sa druge strane, nacionalne države hoće da kontrolišu tokove prekograničnih transakcija!

Da li na taj način dolazimo do jednog od suštinskih uzroka krize? Da li je to **sudar nacionalnog i globalnog?**

Odnosno, da li je to **sudar logike otvorenosti** na kojoj počiva globalizacija i **logike zatvorenosti** i protekcionizma na kojoj počiva nacionalna država?

Da li je kriza ukazala na krah slobodnog tržišta, ili na krah postojeće regulacije?

Nesporno je da na praktičnom globalnom nivou slobodno tržište ne funkcioniše perfektno! Upstalom, malo ko zna šta je to perfektno tržište! Svaka perfekcija je i kraj izazovima poboljšanja nečega! Da globalno tržište postoji makar u četiri oblasti: kompanije, komunikacije, kapital i konsumeri (potrošači) – to nije sporno! Zar neko dovodi u pitanje postojanje međunarodnih korporacija u svim dijelovima svijeta? Zar se komunikacione mreža nije toliko globalizovala da čak gledamo uživo ratne operacije sa Bliskog Istoka ili opasno prizemljenje oštećenog Boinga u Filadelfiji? Da li ima zemlje u kojoj ne rade kartice Visa i Masters? Zar na našem tržištu ne možete kupiti sve što možete kupiti i u Berlin, Madridu, Nju Jorku?

Da li je sve ovo dobro ili loše – to je za neku drugu diskusiju! Ali, da li je ovo nezaustavljiv tok, makar u ovom vijeku, tu lično nemam velike dileme! Da ovaj tok može biti zaustavljen – može. Ali snagu „zaustavljanja“ ima samo užasan rat – onakav kakav ga vidi S. Huntington u „Sudaru civilizacija“. Ako neko vjeruje da jedna civilizacija koja je zasnovana na kapitalizmu, a to jeste današnja civilizacija može da nestane pod pritiskom demagoga i populista – svijet danas sigurno ne bi postojao – ne bi izdržao tih 5-6 hiljada godina postojanja.

Zar npr. Rimsko carstvo nije, makar kao način razmišljanja i model organizacije društva, nestalo tek sa Prvim svjetskim ratom? Zar se tek tada nije razbio model organizacije na monarhističkom, odnosno carskom vladanju?

Ja vidim krizu kao vidljivi trag tektonskog sudara **globalnog i nacionalnog!** Konkretnije ekonomsku krizu vidim kao sudar slobodnog, globalnog tržišta i postojeće nacionalne regulacije!

Ovo znači da je iskaz da je uzrok krize nedovoljna regulacija tržišta netačan! Postoji i suviše velika regulacija! Koliko tona zakona danas ima u svim vladama, međunarodnim institucijama, štabovima... Nije problem u njihovom nepostojanju! Problem je što je ta regulacija za neko prošlo vrijeme! Za vrijeme jakih nacionalnih država, za vrijeme zatvorene ekonomije!

Pitanje je: **kako regulisati otvoreno tržište?** Kako regulisati globalno tržište? Kako regulisati poslovanje neke banke (npr. Societe Generale) koja ima svoje ogranke u (vjerovatno) više od 50 zemalja svijeta? Kako regulisati poslovanje Coca Cole koja je manje više u svim zemljama svijeta? Vjerujem da su problemi na telekomunikacionom tržištu još dublji i suptilniji!

Da li je povika protekcionista: *Vratite nam Kejnsa!*, koji je nesporno jedan od najvećih intelektualaca 20. vijeka, rješenje ove krize? U grubom, na nivou opšte logike problem je da li da **nacionalizujemo** regulativu ili da je **internacionalizujemo**? Nacionalizacija regulative znači jačanje granica, odnosno jačanje uloge domaćih vlada i političara! Internacionalizacija regulative znači veću prozornost nacionalnih granica, manju ulogu, ili bolje reći potpuno drugačiju ulogu nacionalnih vlada i mjesta i uloge politike i političara.

U kom pravcu treba očekivati traženje rješenja? Čini mi se da je mejnstrim trenutno u kombinaciji: Kejnsova logika na globalnom nivou! Odnosno stvaranje logike jedne, uslovno rečeno, svjetske države. Ta država bi bila u granicama – globalnim naravno! Ona bi regulisala na sličan način kao i nacionalna država ekonomske i novčane tokove! Dobili bi nešto kao Sjedinjene Svjetske Države (SSD). Istina, to je bila ideja UN, ali je teško očekivati rehabilitaciju ove institucije!

Zar Samit G-20 nije dao uputstva u tom pravcu? Zar 20 najbogatijih i najprosperitetnijih zemalja koje kontrolišu oko 85% svjetskog GDP-a nije nasno ukazalo na potrebu internacionalizaciju regulative, a sa ciljem afirmacije slobodnog (globalnog) tržišta! Zašto? Zašto baš od najrazvijenijih dolazi taj predlog internacionalizacije regulative! Da li je možda Jirgen Habermas u pravu kad kaže da se opet sprema društvena nepravda i za očekivati je da će brzo biti upravo pogođene privrede „najsiriromašnijih i najnerazvijenijih zemalja“?

Da li se ipak naziru i otpori ovakvom prilazu? Zašto npr. Njemačka za razliku od Francuske želi da svaka zemlja unutar EU sanira sama svoje finansije? Zašto Rusija predlaže „ukidanje“ dominacije jedne svjetske valuite (dolara) i uvođenje tzv. regionalnih valuta?

Nadam se da globalno tržište neće nestati jer bi tada upali u situaciju sličnu onoj prije Drugog svjetskog rata kada je pretokcionizam dao najveći doprinos rastu carina i drugih ograničenja i barijera u spirali zatvorenog kruga.

Nju je opisao Kindelberg: svake godine je spoljne trgovine bilo sve manje i manje, rast sve manji, a kriza u pojedinim zemljama sve veća i veća dok nije došlo do rata. Zato to i niko ne predlaže već se traga za novim sistemima regulacije, zasnovane prije svega na nad-nacionalnom nivou.

U svakom slučaju kriza je pojavna strana nečeg što se dešava u dubini! Nečega iza scene! Nečega nevidljivog!

Razumije se da ovaj moj pogled proizilazi iz skromnog poznavanja današnjih globalnih prolika, ali koji se oslanja i na lično iskustvo i pouke iz '90-ih godina prošlog vijeka (slom socijalizma) samo ukazuje na tu dubinu! Cilj mi je da ovu lakoću razumijevanja stvarnosti i krize od strane sveznalica ipak dovedem u pitanje! Radi se o veoma složenim procesima.

Ovo iz razloga što male sredine, male zemlje po pravilu slijede i reaguju na pojavnost! Crna Gora takođe! Nekako se stiče utisak da se u Crnoj Gori kriza razumije kao **borba ideologija** na svjetskoj sceni: liberalizma i protekciozma! Kao da se likuje: crnogorski liberali kao zastupnici ekonomskih sloboda i razvoja preduzetništva (koje pogrešno zovu neoliberalima) – došao vam je kraj! Došlo je vrijeme protekcionizmu! Odnosno, vratio se socijalizam! Može i tako, pogotovu kada se ne razumije i ne zna! **Jalovo hvatanje za život je uzrok neznanju!** A mnogi na toj crnogorskoj sceni alternativnih ideja su pokazali jalovost! To je razumljivo ako se ima u vidu da su malo osjetili realni život.

Moje je upozorenje da se ne radi o konfliktu ideologija! Da li stvarno neko misli da će Obama ili Džozef Štiglic biti za kontrolu cijena u bilo kojoj oblasti! A cijena je ključni proizvod tržišta!

Sumnjam da će bilo ko u G-20 ugroziti logiku cijena! Sumnjam da će neko reći da je rješenje u centralnom planu!

Ovo je **borba interesa!** Veoma realnih interesa! Osjeća se neka nova preraspodjela u sferi globalne moći i svako u tome traži sebe! Oni najjači i najmoćniji žele da sa što više benefita dođe do nove „ravnoteže nemoći“, jer je očigledno da model carstva ne radi!

Zar zastupnicima novog protekcionizma i „grobarima“ globalnog slobodnog tržišta nije ništa „sumnjivo“ da je odjednom G-20 zadužila IMF da **vodi proces izgradnje nove svjetske finansijske arhitekture**? Zar IMF nije okosnica neoliberalizma? Zar IMF nije nosilac neoliberalizma koji je kao ideologija uži od ideologije liberalizma za koji se mi zalažemo! Naravno, crnogorski kritičari neoliberalizma ne misle na IMF kada kritikuju neoliberalizam, jer „IMF nije toliko neoliberalan, kao ovi naši!“ Zato će nekritički i sa hvalospjevom preći na prihvatanje novog modela neoliberalizma

Izgleda da samo nama liberalima – koji zastupamo ideju globalnih ekonomskih sloboda, preduzetništva i preduzetničke ekonomije – to ne uliva nadu i povjerenje u brzi izlazak iz krize! Naprotiv!